

PRVO ŠEJKINO PISMO MARIJI ČUDINI

Draga Marija Čudina, dosada nisam pisao nikome koga ne poznajem, ali ja sam Vas upoznao, slučajno prelistavajući »Mladost«. Video sam Vašu fotografiju i intervju s Vama, kažem prvo fotografiju, jer me je ona podstakla da pročitam članak. I da ne otežem — svidelo mi se. I jedno i drugo. I šta sada očekujem? — ne ništa naročito! Samo sam to hteo da kažem. Pre svega, ja ne znam ni Vašu adresu, baš tako: Vi ste za mene nestvarna, neka vrsta apstrakcije. Tu je predamnom samo mali otisak Vašeg lika i Vaših misli, a nije li i to jedna prisutnost. Ipak, moj glas odlazi u neodređenom pravcu, i malo je izgleda da se čuje odjek; uostalom, neki put šaljemo pisma i na tačne adrese a ne dobijamo odgovor. Vi ćete razumeti ako Vam dam podatak da je očekivanje pisama velika bolest, ako Vam dam i taj podatak da se nalazim u vojsci (još 3,5 mes.), a možda Vam je poznato (možda nije) da je to dobra prilika da čovek bude zaboravljen i da se oseća usamljen. Vi znate šta je to usamljenost, pomenuli ste tu reč. »Tko od nas nije zauvek stranac i sam.« Ali možda više niste usamljeni, nadam se. Ne uzdržavam se da kažem čemu se nadam — jednom, bilo kakvom, Vašem pismu. Priznajem, želeo bih da se bliže upoznam s Vama. Marija Čudina! Od juče kada sam to pročitao dopada mi se da izgovaram to ime, izgovaram ga sa umekšanim »d«, jer to kao da je rusko prezime. Tek posle sam primetio Vašu pesmu, da, u svemu tome ime nešto što mi je blisko. »Kroz dalekozor strave vidi se nagnuta pustinja...« »nagnuta pustinja«... ne mislim samo u tome smislu da je svaka dobra umetnost bliska, nego i na drugi način, mislim na Vaše lice... Pa

ako nekim čudom dobijete ovo pismo, i ako Vam to nije teško, napišite mi nešto, a dotle ja ću da mislim na Vas. To Vam možda ne znači, a ipak to nije nešto neprijatno. O sebi da kažem: stanujem u Beogradu, imam 29 godina bavim se slikanjem. Najzad da se predstavim i dopišem adresu

Leonid Šejka

V. P. 9775

Titovo Užice

Šejka je odmah dobio odgovor na to pismo. Marija je također odmah primila odgovor na odgovor. Pisali su jedno drugome brzo kao u pomami, kao da je tuđe vrijeme ono što ga oni troše, rade to mah-nito, užurbano.

Mnogo je pisama putovalo tada na relaciji Split — Titovo Užice i natrag... pisma upoznavajuća, pisma ljubavna, pisma o slikarstvu, o zvijezdama, o sebi, o čežnji... strasna i uznemirena što će ih jednom kada se sretnu navesti na za njih čudnovat podvig — VJENČANJE.

Čak je i na jednom listu što zacijelo pripada propaloj, zauvijek izgubljenoj knjizi *ubrišta* Šejka zapisao u odjeljku imenovanom kao *Transsit clasificando: prolazio je razvrstavajući*. Taj se tekst Čudini čini značajnim, jer je ona zaljubljena u Šejku, da, zato će ga citirati:

Ustanovljam koordinate suštastvenog oticanja, izbegavajući kloaku vezane svesti. Na račun brojnih otvora nesposobnosti, zatvaram jednu skupinu mogućeg bola. Taj me bol čini odlučnim da se otkacim od struje koja vodi ka pojedinačnim stvarima. Ali, neodlučan, na raskršću pokopavam predmete svojih pokreta, koji još nisu pos-

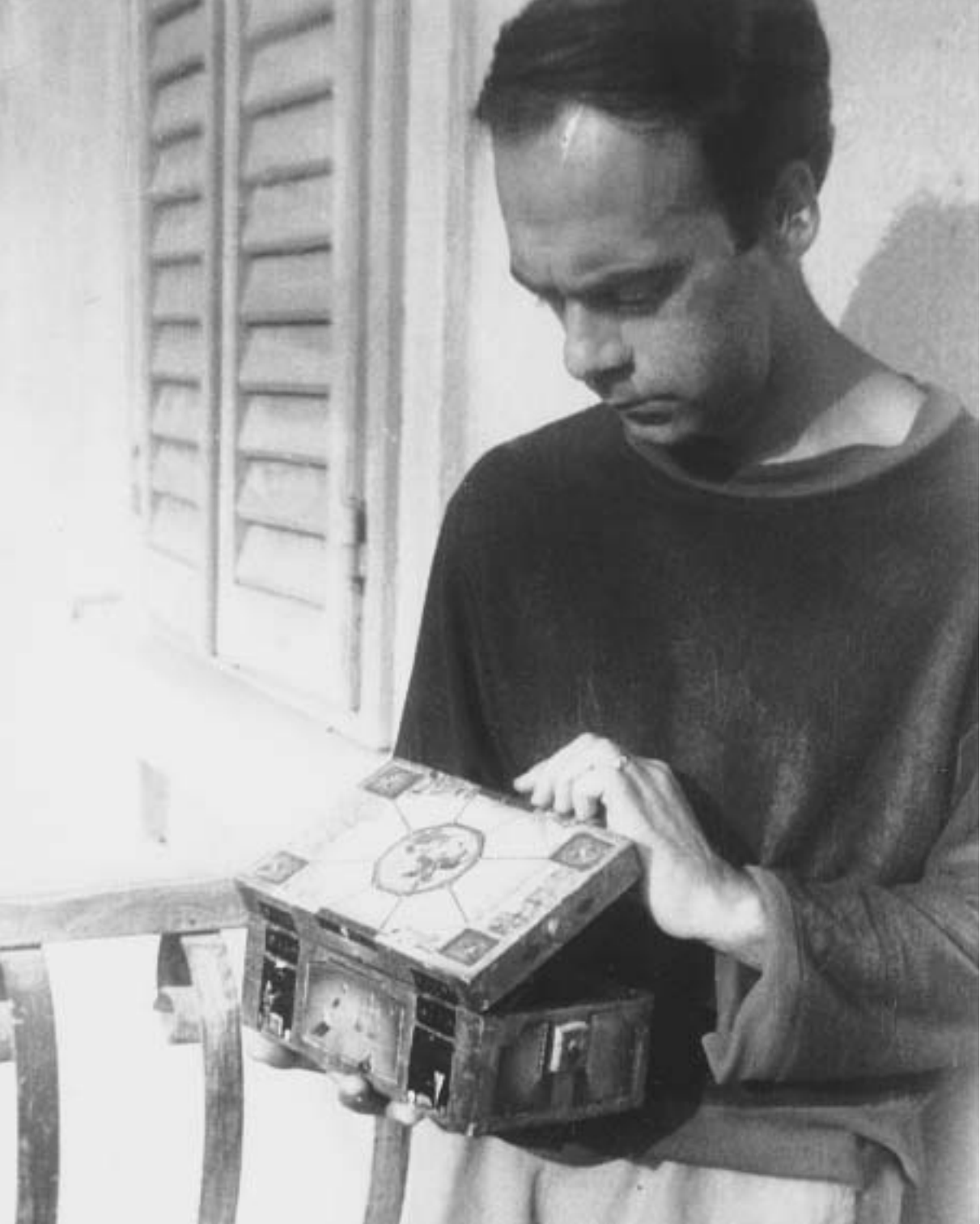
tali suvišni. Zatim, na komadu otcepljenog novinskog papira nalazim Tvoj lik. To je zvuk od koga soba postaje svečana. Predmeti koji se množe otkrivaju svoje tajno poreklo. U središtu između neba i ponora vidim blistavu rotaciju jezgra. I to je, uzročnik koji čini da predmeti zvone u kristalastim prelamanjima, vraćajući mi svoju svetlost. Ja i Ti ne stojimo jedno prema drugom, već oboje stojimo kao jedno nasuprot Trećem, koji nas venčava. Okruženi smo mnoštvom ptica, čije ružičaste oči imaju ritmičke odraze u prozirnosti ovih čaša. Svako razaranje je uvjet jednog dodira. Dva kovčega sadrže tajne simbole, Mali morski konjic, azdaja i anđeo, ambivalentno jedinstvo neba i pakla. I dva pokretna prstena, čija totalnost krugova vezuje — ubrzanom rotacijom jezgra postaje prodor ka slobodi.

(1961)

Dva kovčega?

Čudina se unutra, u sebi osmjehuje. Dvojnuk njezin, nesigurni i zaljubljeni Bastard zna da su to oni kovčezi Morskim konjicima posvećeni. Prvi je Leonid slikao u vojsci, tamo ga je izdjeljao jednim malim džepnim nožićem... bio je to kovčeg za onoga Konjica što mu ga je Marija poslala u T. Užice... KUTIJA, KOVČEG, ČIVOT, veoma nježan, veoma svečan. Leonid se žalio na nespretnost izrade... džepni nožić nije naročito pogodan alat za gradnju sićušne kutije. Drugi je ČIVOT nešto veći, s kaligrafski ispisanim tekstom na unutrašnjoj strani biblijske riječi: *I mrak je oko Tebe da ne vidiš, i povodanj pokriva Te. Nije li Bog u visini nebeskoj. Pogledaj gore zvijezde kako su visoko.* ČIVOTI — MORSKI KONJICI — HIPPOCAMPUS HIPPOCAMPUS.

Ovaj, veći čivot Šejka je radio za onoga drugog konjica što je ostao u Splitu, kod Marije. I donio ga je sa sobom kada je došao prvi put u

Split. Bili su ushićeni. Čarali su i bajali pored ĆIVOTA sa svijećama upaljenim, ispijali crveno dalmatinsko vino iz svećanih čaša, nježnih, tanka stakla, žučkaste boje... jedna od tih čaša i dan danas lebdi u prostoru DOBE MORSKOG KONJICA, lebdi i u SOBI LEIBNITZA, u svijetloj svjetlozarnosti, sozerceniju ODAJE SVETLOZARNOSTI. To čašu čini vječnom.

Proveli su to ljeto na Bačvicama, na Peristilu, u jednoj kavani gdje su im davali vermut s limunom, na terasi u stanu tete Ivanke (književnice Ivanke Vujčić-Laszowski) i njezine mile, nervozne kćeri Du-bravke... u cvjetnom vrtu Viskovića (mame Andele, oca, Fany, Sonje, Nickya, sitne Nore...).

Imali su svoju sobu visoko, kod jedne dobre i predobre Višanke, u toj će sobi provesti svoj »medeni mjesec«, a »medeni mjesec« je slikanje ODAJE SVETLOZARNOSTI... jer Šejka je, dolazeći po drugi put u Split, donio sa sobom kompletan slikarski materijal, veliko platno, san, ideju, zanos, vizionarstvo.

A za taj dolazak pripremao se kao da ide na hodočašće. Pisao je: *Ja ću danas ili sutra da se fotografišem na 'bukvicu' — to je važan momenat u životu vojnika. Inače, radim već KUTIJU — ĆIVOT za Morskog konjica. Eto, i to je neka vrsta neodgovorne igre, ali to me okupira barem isto koliko i pravljenje 'ozbiljnih slika', a možda je to i jedan od načina da mislim na Tebe. Postoje tako razni načini da se ostvari jedna magija i jedna uvjetovanost koja okreće pravac življenja ka nečem lepom i bez koje se ne može.*

Ali — malo je nedostajalo da se taj sastanak odloži, jer: *nešto je iskrslilo ovih dana, bojim se da me to ne zadrži. Otac mi je teško bolestan. Po svemu izgleda da ću ostati sam maćeha mi piše (pošto sam pre četiri godine izgubio mamu), da pokušam ranije da izađem, ali to nije izgleda moguće. Skoro da bih voleo da budem što dalje od takve situacije, jer sam to već jednom preživeo.*

To se i dogodilo. Leonid je bio u Splitu kada je Trofim Vasiljevič umro... isto kao što je Trofim bio na ljetovanju kada je umrla njegova supruga, Katarina Zijadis Šejka.

Marija šta misliš o tome da čovek ima poverenja u sebe i svoje snage te je dobro reći ćeš što se mene tiče ja padam iz jedne krajnosti u drugu? Da li je to dobro? Da li simptom nečeg dobrog. Znak stvarne odanosti koja se prevazilazi i potvrđuje kroz sumnju. Uvek uzimam sve mogućnosti, polazim od najgoreg, pa što ispadne.

Mislim da sam predosetio prazninu i uzaludnost svakog napora, svakog verovanja. I baš tada, baš zbog toga počeo sam da verujem.

Piše li to Šejka zato što osjeća da se svijet vrijednosti raspada, svijet je UBRIŠTE... UBRIŠTE ne može stvoriti Renesansu ni ikakvo duhovno slikarstvo. Ali — on je, PUTNIK kroz UBRIŠTE jedini vjerovao u mogućnost Renesanse... ne ponavljanje renesansnog slikarstva već duhovnu obnovu koja bi u sebi sadržavala novu, oplemenjujuću misao nove renesanse, renesanse čovječanstva: *Ne mora ipak da znači da se samo jednim stilom sličnim Renesansi kazuju nove stvari... načinje se nova misao. Sličnost počinje od toga da slični podsticaji daju slične posledice.*

I još objašnjava, jer želi taj osamljeni vojnik, taj paradoksalni vlasnik preziranoga UBRIŠTA da sve kaže kako treba, razumljivo. Sjedeći na stražarskom mjestu, s puškom na gotovs, pomalo prozebao, zamišljen, nekako umorno ogorčen zbog nečega što sasvim ne može identificirati... muči ga možda uspomena na jednu mrtvu pticu, na mrtvu majku, na djetinjstvo, na budućnost koja se od djetinjstva — *djetinjstvo je moje siromašno u zbivanjima* — udaljava brzinom zvijezde padalice, udaljavanje je nepovratno propadanje... s takvim ili sličnim čuvstvima, on piše nekoj nepoznatoj Čudini, piše svoju nadu, svoje očekivanje, svoju žudnju đavolsku

i andeosku istovremeno, ambivalentnu: *Moderno doba omogućilo je brze, halapljive pa i površne komunikacije slike i publike, a to dalje uvjetuje isto tako i brze egzekucije, meni je ideal slikarstvo povučeno, t(r)ajno i polusakriveno kome bi se prilazilo kao na svečanost, u tom slučaju jedna slika može da se radi i po 2-3 godine. Ona nije tada samo automatsko, ili ako hoćete da kažem, spontano pražnjenje trenutnih sadržaja, refleksa, iskustva, već sam životni proces (proces duhovnog života ne materijalnog): način mišljenja, a ne istraživanje estetskog nego i čitav niz aktivnosti koje naizgled sa umetnošću nemaju veze. U društvu sam sa nekolicinom momaka iz Beograda koji imaju slične poglede — ideja sinteze postala je zajednička mnogima, zahtev balans protivrečnosti, uzdržavanje od isključivosti kao i prevazilaženja standardne apstrakcije. A ako ponekad kod nas miriše na nadrealizam, mislim da je to samo privremeno, jer ideja i ideologija koja uzrokuje formalne i suštinske odlike stila, kod nas je drukčija. Međutim, treba još dosta posla da se jedno mišljenje uobliči. I eto, ipak ispada da je to težak posao.*

A što se nadrealizma tiče, nadrealizma Magrittea, Tanguyja, Salvadora Dalija kojim su skoro svi MEDIALCI bili očarani, Šejka će jednom reći:

Sada ono što me vezuje za nadrealizam, to su samo neka od izražajnih sredstava ili još bolje, neka zajednička veza sa renesansnom kulturom.

Neki njegovi prijatelji, tipičan poklonik nadrealne škole, Miro Glavurčić, osjetiti će se lično pogođenim tom izjavom. Bez potrebe. Ali — to će on tek kasnije saznati. A Šejki će kad-tad Miro reći jednom, možda zakašnjelom ali ipak nježnom malicioznom izjavom da je njegovo, Šejkino integralno slikarstvo čista izmišljotina, i da ZAMKA nikada nije bilo (mislio je možda: neće ga ni biti. ZAMAK je nemoguć).

Ako ne najsavršeniji od svih ZAMKOVA, bit će mogući ipak obris samo djelomice naznačen, ali veoma jasan, u Šejkinoj slici ODAJA SVETLOZARNOST, zatim ODAJA OMEGA. Ali do ZAMKA se stiže kroz UBRIŠTE. Do UBRIŠTA Šejka dolazi jednim PUTOM na koji je poslan, takoreći, primoran je da ode na taj sudbonosni PUT. Jer, samo tako može ići u GRAD. A u GRADU ili pored GRADA je UBRIŠTE, tamo je LABIRINT, tamo je ZID, iza ZIDA je ZAMAK. Jedan dio UBRIŠTA je SKLADIŠTE.

Prevedeno na jezik kršćanskoga iskustva i BIBLIJE:

UBRIŠTE je PAKAO, SKLADIŠTE je ČISTILIŠTE, a ZAMAK će postati RAJ.

Kada?

To se ne može znati. Treba proći LABIRINT, opasnu zonu iskušenja i mogućega gubitka ličnosti... zatim, ZID je prepreka kroz koju se treba provući ili ga naprosto preskočiti jednim nadahnutim skokovitim uzletom za koji su sposobni dusi, anđeli i bestjelesni.

Da, i nevini, zaljubljeni, vjeri predani, u beskonačnost zamišljeni... hitri, poznavaoči putovanja zvijezda, magnetizma Mjeseca, tamni i istodobno svijetli, obdareni, tajanstveni, šutljivi, osamljeni, filozofi, siromasi, iskušeni, sastavljači rječnika, Dnevnika, minijaturnih ličnih enciklopedija... oni što su zamislili da vode porijeklo od jednoga bramana, starog kao svijet... oni visoka čela, oni koji u sumnji vjeruju, sumnjaju s vjerom u srcu... tajni naučnici, ljubitelji astronomije, bilja, cvijeća, životinja, starinskih ruševina, zidova ruševnih koje moraju obilježiti znakom KVARTURE, jer je to znak mnogoznačan ali u geometriji svojoj jednostavan... KVARTURA je izduženi kvadrat s dvije linije koje se u sredini presijecaju... to je ona SREDINA SREDIŠNJA TOČKA ZLATNOGA REZA koju Leonid traži na svome licu i nalazi da je to lice nekada pripadalo jednom starom bramano... ozbi-

ljan je dok izučava svoje crte, odnose kostiju, odnose linija, ali smije se dok govori o bramanu, smije se što ne vjeruje da će mu Čudina vjerovati, a ona vjeruje.

I vjeruje da PUT do ZAMKA vodi kroz LABIRINT..

VJEROVATI, znači li to biti oslobođen straha. Svakako. Ali sumnja, sumnja nebezrazložna jednom će se javiti, bit će to mnogo kasnije, kada Čudina bude razgledala Šejkine rukopise što ih je u dvije knjige s naslovom GRAD — UBRIŠTE — ZAMAK priredio divni Branko Kukić koji, baveći se Šejkinim vertikalizmom, božanskom putanjom uvis otkriva, s blagom nevjericom ili razočaranjem da je Šejka, vrativši se SKLADIŠTU koje vodi sređivanju UBRIŠTA ušao u zonu »duhovne regresije«. Jer SKLADIŠTE — kamo vodi. »ONO VODI NIČEMU, a ništa se ne može naslikati jedino gomilanjem stvari. SKLADIŠTE je bez središta, pre svega time što svaki atom, svaka pora svakog od bezbrojnih predmeta (nepredmeta) sebe uspostavlja u središte kao u lažno središte. To su predmeti bačeni u jednu opustošenost svojih značenja i prestaju da budu simboli. Njihova zbilja, njihova datost, svodi se na iščezavanje... Vertikalizam SKLADIŠTA je prividan. Perspektiva pokazuje rotaciju u kojoj horizont odlazi naviše. To je pogled u zemlju.«

I taj POGLED U ZEMLJU Branko Kukić nazvao je DUHOVNOM REGRESIJOM.

Tko zna zašto se to dogodilo. KALEIDOSKOP u koji Čudina s nekim čuvstvom divlje jarosti gleda, pokazuje da je to ono doba kada Šejka odlazi iz stana u Dimitrija Tucovića br. 24, seli se Ani Čolak-Antić, u Takovsku 18... tamo uređuje, kako kaže Irina Subotić, svoj varmerovski atelier uređen i ukrašen prema ukusu da li Šejkinom ili Vermeerovom, u kojemu još uvijek pokušava slikati ODAJE OMEGA, ali, nažalost, to je nedovršena i loša slika... jedna je kod Lotti Pulver u Švicarskoj. Ova koju Čudina poznaje u Mu-

zeju je savremene umetnosti u Beogradu. Izgleda kao da je slikana bezvoljno, po nagovoru, tuđoj želji ili bez ikakve želje, po inerciji, najgoremu savezniku slikarstva.

Ne, nije se to tamo dogodilo. Uopće, šta se dogodilo? Leonid je zaboravio ZAMAK kao da nikada nije ni sanjario o njemu. Otišao je, Čudinu zaboravio nije, ali o ZAMKU je prestao govoriti. U ulici Dimitrija Tucovića ostala je ODAJA OMEGA, METAFIZIČKA ALEGORIJA ZA M. Č.... slike najbliže imaginarnome nacrtu imaginarnoga ZAMKA. I tamo, u atelieru u Takovskoj slikao je SOBE, TERASE, cvjetne KUTIJE bez oltarskih motiva. Zatim je odjednom počeo slikati MR-TVE PRIRODE... bogate, blistave, uglađene i uglačane... pravu jednu enciklopediju malograđanskoga hedonizma. Čudina nije voljela te slike.

Ništa se tamo nije dogodilo. Leonid je, prepušten praktičnoj i samosvjesnoj brizi Ane Čolak-Antić, otišao u Zürich k nekakvoj bogatoj i ambicioznoj Lotti Pulver. Imala je dovoljno, i previše udovičkog novca za izdržavanje mladih slikara.

Možda se tamo, u Zürichu nešto dogodilo... nova tehnologija, akrilik, nove forme, multiplicirane kao sama smrt što se može vidjeti kao multiplikacija jednog jedinstvenog umiranja prvog čovjeka... multipliciranje u svojoj brojnosti ravno iščezavanju... ili to nije bilo tamo, bilo je u Leonidu, u njegovoj moždanoj opni koja je uvijek bila nekako napregnuta, pocrvenjela od unutrašnjih uzbuđenja... da, uvijek nekako bolno nabubrenoj, kao svemirski čir koji bi mogao ali ne mora prsnuti... moždana opna njegova je prisposodobiva »čirevima kozmosa« koje je on još 1957. godine crtao kao raspadajuće i zatim sažimajuće korpuskule... Čudina skoro da i ne mora gledati u vidoviti KALEIDOSKOP nekako se sama dosjeća da je opna, taj »čir kozmički« bila glavnim inspiratorom, inicijatorom one nepojmljive Kukićeve »duhovne regresije« koja je, navodno, a i bez

toga »navodno« nekako zahvatila Šejku, kao kakva bolest iznenadna i možda neizlječiva. Ili je ušao, znatiželjan u samo jezgro jednog organa, u zjenicu zmijskog oka, pod jezik aždaje.

Branko Kukić nikako nije mogao pomiriti božanstvo Šejkinoga vertikalizma s naglim padom pogleda na zemlju, u prašinu, među stvari ništavne... stvari bez svoje podloge, stvari izrasle ili složene kao da se NIŠTA slaže na čistu, bijelu, blješteću podlogu jednog sumornog u svojoj bjelini bijeloga NIŠTAVILA. Ta nije dokazano da je ništavilo obavezno CRNO.

Kako se to desilo? Zašto?

Bolest? Bolje je ne vjerovati u to. Ali — Šejka će jednom sam povjerovati. Pa onda, bolje je i Čudina da povjeruje. I Bastard njezin nježni, u Šejku zaljubljeni, od Šejke neodvojivi, povjerovat će da je to neka nova, drugačija od do sada njemu poznatih uvjetovanosti u kojima će Šejka biti ulovljen kao zec u klopci, kao lasica, morski pas na udici, ptica u krletci, leptir u mreži za leptire, kukac na pribadaču naboden, kao nasukani brod, lualica bez kompasa, kaluđer bez kaluđerske mantije, astronom bez zvijezde, zvi jezda bez sjaja.

Kao tama. Kao ponor. Kao slikar bez boje, bez kičice, bez slikarskog stalka. Sam. Na PUTU. U Gradu. U Labirintu. S one strane ZIDA. Izgubljen među predmetima bez smisla, bez Središta. Zalutao u pljesnivim vrletima UBRIŠTIMA.